

'5N 2K' VERİMLİ OKUMA YÖNTEMİ

Halis Demir*

Özet

Okumak hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Daha verimli okumak için bir yöntem olarak '5N 2K' ele alınabilir. Bugün '5N 2K' bir yöntem olarak ders kitaplarında yer almaktadır. Yöntem, Türkçe, sosyal bilgiler, hadis, tarih ve coğrafya metinlerinde kullanılabilir. '5N 2K' ya yakın yöntemlerden birisi buldurma yöntemidir. Buldurma yöntemi kavramların, ilkelerin, genellemelerin öğretimine uygundur. Ancak, tarihi olayların, olguların öğretiminde, uygulanması oldukça sınırlıdır. '5N 2K' ya yakın diğer bir yöntem ise soru-cevap yöntemidir. Bu yöntem, öğrencilerin belli soruların karşılığı olan kalıplaşmış cevapları ezberlemeleri ve o sorular sorulduğunda cevapları olduğu gibi söylemeleri esaslarına dayanır.

'5N 2K' verimli okuma yöntemiyle öğrenciler Türkçe dersi için cümlelerin öğelerini öğrenirler. Okuduklarını soru ve cevapla dikkatlerini topladıkları için daha iyi anlarlar. Tarih vb. dersler için yer, zaman ve kişi üzerinde yoğunlaştıkları için olayları daha sağlıklı bir şekilde tahlil ederler. Sebep sonuç ilişkilerini daha rahat kurabilirler: Öğretmen sınıf listesini kullandığı için, kısa sürede, daha çok öğrenciyi isim olarak tanır, onlara isimleriyle hitap edebilir. 5N 2K buldurma ve soru-cevap tekniğine benzemektedir. Fakat metin ve okuma merkezli olması onu Bu ikisinden ayırmaktadır. u yöntemin uygulaması için seçilen örnek bir hadistir.

Anahtar Kelimeler: 5N 2K, Usame b. Zeyd, soru, verimli okuma, cevap.

'5N 2K' Efficient Method Of Reading

Abstract

Reading has become a part of our lives. Can be considered as a more efficient method to read "5N 2K" Today 1K 5W is located in amet-

* Yrd. Doç. Dr., CÜ İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (halisdemir2005@mynet.com).

hod as textbooks. Method, Turkish, social sciences, hadith, used in history and geography texts. One of the proposed method is close to what we Bulduru method. Bulduru method of the concepts, principles and conforms to the teaching of generalization. However, historical events, not applicable in the teaching of the subjects. Another method is the question-answer method. Memorizing formulaic responses which correspond to specific questions of the students and say it was based on the principles as well as the answers when we asked questions. With 5N 2K efficient method of reading students learn the elements of the sentence for the Turkish language. Read the question and answer because they understand better focus their attention. History and so on. course for place, time and events in a healthy way than they assays because they focused on people. Can establish the cause and effect relationships more comfortable: it uses the class teacher list, as soon as possible, more students will be recognized as a name, can be addressed by their names. 5N 2K Bulduru and is similar to the question-answer method. But be based reading text and separates him from the others. Sample selected for the application of this method is a hadith.

Key Words: 5N 2K, Usama b. Zayd.

Giriş

Ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin, kim ve kaç sorularından oluşan 5N 2K verimli okumayı temin edecek bir yöntem olarak ele alınabilir.¹ Yöntemin temelinde sorular ve onların cevaplandırılması bulunmaktadır.

1 Dini ilimlerin farklı başlıklarında bu konuyla alakalı çalışmalar bulunmaktadır. Ali Osman Kurt 5N+1K sorularını Dinler Tarihi alanına uygulamıştır. Kurt, Yahudi inancındaki Koşer kavramını "beş N" ve "bir K" sorularıyla cevaplamaya çalışmıştır. Koşer nedir? Dinen yenilmesine izin verilen gıdalarla ilgili özel kurallar. Koşer yasaları kimler içindir? Yahudiler için. Koşer yasaları nerede geçerlidir? Yemek yenilen her yerde. -Bu yasalar ne zaman geçerlidir? Her yemekte. -Bu yasalara nasıl riayet edilecektir? Bu kuralları öğrenerek ve onlara uyararak. Bu yasalara niçin uyulmalıdır? Tanrı böyle istediği için. Ayrıntı için bkz. Ali Osman Kurt "Yahudilikte Koşer ve Koşer Ekonomisi" C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2010, Cilt: XIV, Sayı: 2 Sayfa: 103-149. Ferhat Koca aynı yöntemle İslam Hukukunda şu konuyu incelemiştir. Kur'an'daki fıkhi hükümlerin evrensel veya tarihsel olanını tespit edebilmek için söz konusu şer'i hitabın bütün hitaplar kümesinin tanımlanması gerekir. Bir şeyin mahiyeti ve nitelik ile nicelikleri tanımadan onun ne olduğu anlaşılabilir. Hükümün tanımını yapabilmek için ona ne, nasıl, ne kadar, niçin, neden gibi çeşitli sorular sorulur. "Nedir?" sorusuna verilen cevap onun mahiyetini, "Nasıl?" sorusuna verilen cevap onun niteliğini (keyfiyet), "Kaç tane? Ne kadar?" sorularına verilen cevap onun niceliğini ve "Niçin? Neden?" sorularına verilen cevap onun amacını (gerekçe ve illet), "Ne zaman? Ne sürede?" sorusu da onun zamanla ilgili ilişkisini belirtmiş olur. Bu sorular neticesinde söz konusu hükümün mahiyetleri, temel amaçlarla alakaları ve bu ilişkinin süresi, ayrıca nitelik ve nicelikleri tespit edilerek birbirin-

Aslında kavram bir yöntem olarak 5N 2K şeklinde ders kitaplarında yer almaktadır. Soru sadece öğrencilere düşünme ve düşündüklerini söyleme ortamı sağlayan bir araçtır.² Soru: Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı, kural.³

Türkçe’de, “ne, kim, kaç, hangisi” gibi soru zamirleri, “kaç, hangi, nasıl, ne kadar, ne biçim” gibi soru sıfatları, “ne, nasıl, ne kadar” gibi soru zarfları bulunmaktadır.⁴ Soru cümleleri yüklemi, özneyi, nesneyi, dolaylı tümleci ve zarf tümlecini öğrenmek veya bu öğelerden birinin

den ayrılır. Kur'an-ı Kerim'deki fıkhi hükümlerin evrensel olanını tarihsel olanından ayırt etmek için söz konusu fıkhi hükümlerin her birinin tanımlanarak tek başına ve mahiyetleri ile gerekse mahiyet ve nicelik ve nitelikleri ile birlikte evrensel veya tarihsel olanlarının belirlenmesi safhasıdır. İkinci safhası ise, bir hükmün mahiyeti ile tarihsel (geçici) ilişki içerisinde olan nitelik ve nicelikler yerine, gelecek olan yeni "geçici" (tarihsel) nitelik ve Niceliklerin neler olabileceği, bu değişimin süresi ve meydana gelen "yeni bütün"ün (hüküm) hem kendi içinde hem de herhangi bir temel amaç ile olan ilişkisinde aklın kuralları çerçevesinde tam bir uyumun temini ve bağlayıcılık derecesinin belirlenmesi ile ilgilidir. Tarihi nitelik ve niceliklerle ebedi ve evrensel mahiyetlerin birbirine intibak edilmesiyle ilgili bu çalışmalar insanlık var olduğu ve hayat münasebetleri devam ettiği sürece var olacaktır. Önemli olan, hukuk ve adalet terazisinin bir kefesine geçici (tarihi) ve yaşanan hayatı, diğer kefesine de evrensel hukuk ilkelerini koyarak, insanların maslahatları ile Şarii'nin nassları arasında tam bir denge kurabilmektir. Hükmün mahiyetinin hangi temel amaçla ilgili olduğu belirlenir. Bunun için hükme "Niçin? Neden?" soruları sorulur. Hangi temel amacı gerçekleştirmek için teşri kılındığı tespit edilen bir hükmün mahiyetinin söz konusu bu temel amaç ile olan zaman ilişkisi belirlenir. Hükmün mahiyetine "Ne zaman? Ne zamana kadar? Ne sürede?" gibi zamanla ilgili çeşitli sorular sorulur. Bu sorulara verilen cevaplar ile temel amaçlar aklın özdeşlik ve çelişmezlik ilkeleri ışığında mukabele edilir. Bu mukabele sonunda söz konusu mahiyet mahalli, muhatapları, alanı, içerdiği veya ilgili olduğu hukuki sorunlar ve çözümler gibi çeşitli açılardan, gerçekleştirmeyi hedeflediği temel amaç ile nasıl bir zaman ilişkisi içinde bulunduğu tespit edilir. Söz konusu hükmün mahiyeti herhangi bir temel amaç ile ya ebedi (evrensel) ya da geçici (tarihsel) bir zaman ilişkisi içinde olabilir. Tespit edilen mahiyet, ilgili olduğu bir temel amacı ya sadece belirli bir zaman, mekân veya şart altında gerçekleştirmek veya herhangi bir zaman, mekân vb. kayıtlı sınırlanmaksızın sürekli (evrensel) bir şekilde gerçekleştirmek için teşri kılınmış demektir. Kur'anı kerimdeki Fıkhi Hükümlerin Evrensellik ve Tarihselliğini Tespit Konusunda Bir Ölçüt Denemesi, *Kuran mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, Ağustos, Eylül, Ekim, Sayı: 10, 11, 12. Görmez yaklaşık olarak bu yöntemi hadis alanında uygulamıştır. Bkz., *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*'dur. Mehmet, Görmez, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Ankara 2011.

² Aydın Mehmet Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 4. baskı, Nobel yay., Ankara 2009;286

³ *Türkçe Sözlük*, haz. Şükrü Haluk Akalın, ve diğerleri, 11. baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu yay., 2011, 2142.

⁴ Aydın, 287.

niteliği, sayısı hakkında bilgi edinmek maksadıyla, soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarflarıyla kurulmuş olabilir.⁵ Cevap, bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya bir yazıya verilen karşılıktır.⁶

Soru cevap zihinsel bir faaliyettir. İnsan soruya cevap vermek için araştırır, düşünür, bildiklerinden faydalanır. Soru, öğrencilere tekrar yapma ve alıştırmalar yapmalarına imkân sağlayabilir. Niteliğine göre farklı soru türleri vardır. Olay ve varlıkların mahiyetlerini, nedenlerini, türlü yönleri ile ilişkilerini, benzerliklerini veya ayrıcalıklarını tanımamıza ve sonuçlara varmamıza yardımcı olan sorulara yapıcı sorular denir. Öğrenciyi çözümlmeye, bir bütünü meydana getiren parçalara ayırmak için yapılan/sorulan sorulara “Analitik Sorular” denir. Öğrenciyi öğrenmesini kolaylaştırmak için yol göstermek, ipucu vermek amacıyla sorulan sorulara “Yol Gösterici Sorular” denir.⁷ Konuyu bir düşünce yöntemi olarak ele alanlardan birisi Rıza Filiz ok’tur.⁸ Bu yazı bahsi, geçen çalışmaların bir izahı sayılabilir.

Bu yöntem Türkçe, sosyal bilgiler, hadis, tarih ve siyer metinlerinde kullanılabilir. Bahsi geçen derslerde olay ve dolayısıyla zaman, mekân ve şahıs kadrosu bulunduğu için metinlerde bu yöntemin kullanılması kolaylıkla mümkündür. Herhangi bir olayı, zamanı, mekânı veya şahsı konu edinen metinlerde kullanılabilir.

5N 2K’ya en yakın yöntemlerden birisi buldurma yöntemidir. Öğretmen soru cevap tekniğini kullanarak, öğrencinin mevcut bilgilerinden hareketle, yeni bilgilere ulaşmasını sağlar. Buldurma, karma bir yöntemdir. Soru cevap, takrir, problem çözme, beyin fırtınası, örnek olay incelemesi vb. tekniklerin bir arada kullanılmasından oluşur. Sorular önceden düzenlenmiştir. Öğretilecek bilgiler kendi içerisinde anlamlı bir bütünlük oluşturacak şekilde sıralanır. Gaye, öğrenciyi düşünmeye ve yeni bilgiler keşfetmeye sevk etmektedir. Buldurma yöntemi kavramların, ilkelerin, genellemelerin öğretimine uygundur. Ancak, tarihi olayların, olguların öğretiminde kullanılmaz. Öğrencilerin, farklı zaman veya konularda daha önce öğrendiği bilgileri hatırlatma bu yöntemde sürekli

⁵ Aydın, 288.

⁶ *Türkçe Sözlük*, 457.

⁷ Aydın, 289-297.

⁸ Bkz. www.ege.edebiyat.org.

kullanılır. Buldurma yöntemiyle öğrenci bilgilerini diğer alanlara transfer eder, analiz, sentez, değerlendirme yapabilir.

Buldurma yöntemi, öğrencilerin eski bilgilerini tekrar etmeleri ve pekiştirmelerine yardımcı olur. Kalıcı öğrenmeyi sağlar. Ders baştan sona soru-cevap tekniği ile sürdürülmemelidir.⁹ Diğer bir yöntem ise soru-cevap tekniğidir. Öğrencilerin belli soruların karşılığı olan kalıplaşmış cevapları ezberlemeleri ve o sorular sorulduğunda cevapları olduğu gibi söylemeleri esaslarına dayanmaktadır. Önceden çocuğun zihnen katkıda bulunmadan cevabı basma-kalıp veriyordu. Çünkü kelimesi kelimesine cevap vermesi isteniyordu. Artık; aktarma ve tekrar etme yerine yorumlama, tamamlama ve eleştirme yapmaya yönelten düşündürücü soruların sorulması istenmektedir.¹⁰

Soru-cevap tekniğinde kullanılan cümleler dil kurallarına uygun olmalı, bozuk cümleler olmamalıdır. Sorular tüm sınıfa dağıtılarak sorulmalıdır. Sınıfta etkileşimin sağlanması bütün öğrencilerin tartışmalara katılmasına bağlıdır. Öğretmen birkaç öğrenci ile ilgilenmesi halinde derste bulunan diğer öğrencileri önemsememiş olur. Soruların cevaplanması için öğrencilere yeterince süre tanınmalıdır. Öğrencilerin cevap vermeleri teşvik edilmelidir.¹¹

5N 2K'derse katılma ve okuduğunu daha iyi anlama yöntemi olarak şu şekilde uygulanabilir: Sınıf, yedi gruba ayrılır. Ders müfredatına uygun olarak seçilen metin, bu yedi gruptan her birine bir soru denk gelecek şekilde dağıtılır. Her grubun görevlendirildikleri soruyu dikkate alarak bu metni okumaları istenir. Metnin kısa olması önemlidir. Bu yoğunlaşmayı artıracaktır. Öğretmen bütün öğrencilerin metni okuduklarına kanaat ettikten sonra, sınıf listesine göre öğrencilere söz hakkı verir. Öğrenci bulunduğu gruptaki soruyu dikkate alarak yaptığı okumada cevapları ismi okunduğunda söyler. Daha sonraki derste yöntemin sıkıcılığını azaltmak veya ortadan kaldırmak için sınıf yeniden gruplara ayrılır. Bu defa konuşmak üzere listenin sonundan başlanır. Daha sonraki derslerde bir sorunun alt başlıklarını gruplara ders esnasında okumaları ve incelemeleri için ödev olarak verilir. Öğrencilerin önünde okumak

⁹ Aydın, 330- 338.

¹⁰ Aydın, 284-285.

¹¹ Aydın, 301-313.

üzere seçilen metin bu tercihen ders kitabı olmalıdır. Çünkü temini kolay ve sınıf seviyesine uygundur.

Yöntemin bazı faydaları şunlardır. Öğrenciler Türkçe dersi için cümlenin öğelerini öğrenirler. Soru ve cevapla dikkatlerini topladıkları için okuduklarını daha iyi anarlar. Anlamli cümleler kurabilirler. Yer, zaman ve kişi üzerinde yoğunlaştıkları için tarih vb. dersler olayları daha sağlıklı bir şekilde tahlil ederler. Anakronizme düşmezler. Siyer v.b dersler için şu durum da ilave edilebilir: Asr-ı saadet tahlil edilirken; zaman ve mekân boyutları dikkate alındığı için; Öğrenciler Hz. Muhammed ve diğer sahabeleri rol model olarak alabilirler. Sebep sonuç ilişkilerini daha rahat kurabilirler: Yöntem, öğrenci ve öğretmen iletişimini sağlamaya destek olur. Öğretmen sınıf listesini kullandığı için, dikkatini bütün öğrencilere ve cevaplara verebilir. Böylece, kısa sürede, daha çok öğrenci tanır, onlara isimleriyle hitap edebilir. Özellikle kalabalık sınıflarda sınıf içerisinde liste vb. bir sistemle öğrencilerin isim ve öğrenci numaralarına yoğunlaşmadığı takdirde isimleri ya hiç öğrenilemez, ya da öğretmen çok az öğrenciyle muhatap olabilir. Bu da Öğrenci ile öğretmen arasındaki iletişimi azaltır. Bu yöntemde ilk uygulamalarda kaçınılmaz olarak öğrenciler aynı cevapları vereceklerdir. Öğretmenin yönlendirmesiyle zamanla cevaplarda zenginlik ve çeşitlilik sağlanır.

5N 2K'nın buldurma ve soru-cevap yöntemlerinden farkı şudur: Metin okuma ve anlama merkezlidir. Bu özelliği ile öğrencilerin dikkatlerini toplar, derse katılır, rahatlıkla konuşurlar. Aynı soruların sorulmuş olması basitlik, alışılmış duygusuyla onlara cesaret verir.

5N 2K Yöntemini bir tablo halinde şu şekilde gösterebiliriz:

Soru	Cevap/ Önem	Cümledeki yeri	Ayrıntılar
KİM	Tekil veya çoğul olabilir. Kişileri gösterir. <i>Ahlak</i> (dürüst, Samimi, yalancı vs.) <i>Kültür</i> (zekâ, eğitim, terbiye vb.) <i>Fizik</i> (sağlık, görünüş vd.) özellikleri ortaya çıkar.	Özne/nesne	İnsanın özellikleri: <i>Psikolojisi</i> (ümit korku heyecan), <i>cinsiyeti</i> . <i>kimliği</i> . <i>yaşı</i> (çocuk, genç, yaşlı). <i>sağlığı</i> (özürlü, sağlam). <i>makamı</i> . <i>medeni hali</i> (evli, bekâr, dul). <i>akrabalık ilişkileri</i> , <i>Kişilik farklılıkları</i> (kabiliyet, ilgi, huy, ihtiyaç, beklenti, hedef). <i>ikameti</i> (köy, şehir, yolcu mukim). <i>sosyal durumu</i> (savaş, barış, afet, cenaze, ziyafet, eğlence), <i>mesleği</i> . <i>maddi durumu</i> (zengin fakir, borçlu alacaklı). <i>Niyeti</i> . <i>sosyal konumu</i> .
NE	Nesne veya kavram. Tanım yeni fikirler verebilir.	Özne, Nesne	<i>Nesne</i> , <i>Eşya</i> , <i>Hayvan</i> vb. yapısı, görünüşü, malzemesi, özellikleri, yaşı, kıymeti tespit edilebilir.
NE ZAMAN	Şimdi, gelecek, geçmiş. Her sorunun zamana bağlı değişik cevabı vardır.	Zarf Tümlenci/ edat tümlenci	<i>Takvim</i> , <i>yıl</i> , <i>ay</i> , <i>hafta</i> , <i>gün</i> , <i>saat</i> . <i>Dün</i> , <i>gece</i> , <i>gündüz</i> , <i>an</i> , <i>sonra</i> , <i>önce</i> ... Olayın vuku bulduğu, ravinin anlattığı ve metni okuduğumuz zaman farklıdır.
NEREDE	olay mekân Bütünlüğünde kavranmalıdır	Dolaylı Tümlaç	<i>Yer</i> (çarşı, Pazar, yol, iş yeri, ev, okul, belirsiz bir yer, ileride vb.) <i>Çevre</i> , <i>İklim</i> , <i>Coğrafya</i> . Ulaşım ve iletişim vasıtaları ve imkânları, toplantı, eğlence.
NASIL	Yöntem, metot, araç, alet vb. götürür	Zarf tümlenci	Tümevarım, tüm dengelim, analogi Araştırma, gezi, deney ve tecrübe
NİÇİN/ NEDEN	Delil gösterme, Karşılaştırma, tanımlama Sebep-lere, nedeniyle, çünkü ve sonuçlara... İçin ulaştırır.	Zarf Tümlenci	Neden bilmeliyim? Nedenleri ne gibi sonuçlar doğurabilir? Sonuçları değiştirebilir miyim? Nedeni nedir?
KAÇ	Sayı, istatistik, ekonomi vb.	Soru sıfatı, Soru zamiri	Sonuç, yorumlama ve karşılaştırma

Şimdi bu bilgiler ışığında birkaç uygulamayı etkinlik şeklinde gösterelim. Burada ilk etkinlik ayrıntılı olarak izah edilecek, son iki etkinlik ise daha kısa geçilecektir.

1.Etkinlik:

Konu: Bir Hadis Tahlili

Süre: 40 dakika

Uygulama: Hadisin tercümeleri öğrencilere okutulur. Okumanın sonunda öğretmen tarafından hazırlanan 5N 2K sorularının hadise göre cevaplandırılması istenir. Sorularına verilen cevaplar aynı zamanda hadisin haritasını da ortaya çıkarmaktadır.

O Şehadet Getirdiği Halde Niçin Onu Öldürdün?

Bu yöntemin uygulaması için seçilen örnek bir hadis metnidir. Hadisin farklı birkaç rivayeti birlikte seçilmiştir. Bu da yöntemi ortaya koymaktadır. Hadisin birkaç rivayeti bulunmaktadır.

Hadisler, Usame bin Zeyd isimli sahabe'nin savaş meydanında bir düşmanı öldürmesiyle alakalıdır.

İlk hadiste olayı bizzat olayın kahramanı, Usame b. Zeyd (r.a) anlatıyor; "Rasulullah (s.a.v), bizi Cüheyne kabilesinin Huraka kolunun üzerine göndermişti. Sabahleyin suların başında onlara saldırdık. Ben ve ensar'dan bir adam, onlardan bir adama yetiştik. Adamın etrafını sarınca, adam: "La ilahe illallah" dedi. Bunun üzerine Ensar'dan olan şahıs, onu öldürmekten vazgeçti. Bense mızrağımı saplayarak onu öldürdüm. Medine'ye döndüğümüzde Rasulullah (s.a.v) bunu haber aldı, bana: " Ey Usame! La ilahe illallah dedikten sonra mı adamı öldürdün? " dedi. Ben: Ey Allah'ın Resulü! O, canımı kurtarmak için bu sözü söylemişti, dedim. Rasulullah (s.a.v) yine: "La ilahe illallah dedikten sonra mı onu öldürdün?!" dedi. Bu sözü durmadan tekrarladı. Öyle ki, o günden önce Müslüman olmasaydım¹² diye temenni ettim.¹³ Bu hadisin diğer rivayetinde Usame olayı şöyle anlatmaktadır: "Rasulullah (s.a.v): " O La ilahe illallah dediği halde onu öldürdün, öyle mi?" dedi. Ben: Ey Allah'ın Resulü! Silah korkusuyla o sözü söyledi; dedim. Rasulullah (s.a.v) "Kalbini mi

¹² Usame bin Zeyd'in "Bu olaydan önce Müslüman olmasaydım." şeklindeki bu temennisi ashabın pişmanlık duyduğu bir iş yaptıkları zaman söyledikleri bir sözdür. Bu sözün bir benzerini başka bir olayda söyleyen sahabe bulunmaktadır. Bkz. Tirmizi, tefsir, 7.

¹³ Buhari, Muhammed bin İsmail, *Sahih*, Çağrı yay., İstanbul 1992; Diyat 2; Megazi, 45.

yarıp baktın da korkudan söyleyip söylemediğini biliyorsun?!” dedi. Allah Resulü (s.a.v) bu sözü durmadan tekrarlıyordu. O kadar ki, ilk kez o gün Müslüman olmayı temenni ettim.¹⁴

İkinci hadiste olayı, o mekânda bulunan Cündeb b. Abdullah (r.a) anlatıyor: “Rasulullah (s.a.v), Müslümanlardan oluşan bir askeri birliği, müşrik bir topluluğun üzerine göndermişti. Taraflar bir yerde karşılaştılar. Müşriklerden bir adam, Müslümanlardan rastladığı adamı öldürüyordu. Müslümanlardan biri, bu düşmanı öldürmek için onun gaflet anını gözlüyordu. Bu kişinin Usame b. Zeyd olduğunu aramızda konuştuk. İki rakip karşı karşıya geldikleri zaman mücahit kılıcını kaldırınca, adam hemen, La İlahe İllallah, dedi. Buna rağmen mücahit onu öldürdü. Medine’ye döndüğümüzde bir sahabi, müşriklerin mağlup olduğu müjdesini Rasulullah’a (s.a.v) verdi. Rasulullah (s.a.v) gelişmelerle ilgili sorular sordu, o da olup bitenleri anlattı. Bu arada sahabi Usame’nin kahramanlığını da anlattı. Rasulullah (s.a.v) Usame’yi çağırdı ve “Niçin o adamı öldürdün?” diye sordu. O, “Ey Allah’ın Resulü! Müslümanlara büyük kayıplar verdirdi. Şehit düşen birkaç müslümanın adını sayarak, falan ve falanı öldürdü. Ben de ona hamle yaptım. Kılıcımı görünce; La İlahe İllallah dedi.” diye anlattı. Rasulullah (s.a.v) Usame’ye: “Sen onu öldürdün mü?” diye tekrar sordu. Mücahit: “Evet!” dedi. Ona: “Kıyamet günü La ilahe İllallah ile gelirse, ne yapacaksın?” sorusunu, durmadan tekrar ediyordu.”¹⁵

1.1.Kim?

Kim bir soru zamiridir. Kim “hangi kişi?” anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem anlamında kullanılan bir sözdür.¹⁶ Burada özne ve nesne anlamları üzerinde durmak istiyoruz. Özne, fiil ve isim cümlelerinde yüklem gösterdiği işi ve oluşu yapan veya yapılan işten etkilenen, isim cümlelerinde ise kendisinden söz edilen kelime veya kelime gruplarıdır. Fiil cümlelerinde özneyi bulmak için yükleme “ne” ve “kim” soruları sorulur. İsim cümlelerinde ise özneyi bulmak için ek fiilin yerine olan kelimesi getirilerek “olan ne?” Olan kim?” soruları sorulur.¹⁷ Özne ile belirtisiz nesnenin sorusu aynı olduğu için önce özne bulunur.

¹⁴ Müslim, Müslim bin Haccac, *Sahih*, Çağrı yay., İstanbul 1992; İman, 41.

¹⁵ Müslim, İman, 41.

¹⁶ TDK, 1442.

¹⁷ Paşacıoğlu, Burhan, *Türk Dili ve Kompozisyon*, 9. baskı, Dilek ofset, Sivas 2004; 167-170.

Öznenen kişinin bazı özellikleri de anlaşılabilir. *Ahlak*(dürüst, samimi, yalancı vs.), *kültür* (zekâ, eğitim, terbiye vb.), *fiziki görünüş* (sağlık, görünüş vd.), bir olayın kahramanını; psikoloji, sosyoloji, coğrafya, hukuk gibi bilim dallarının verileri ışığında incelemek farklı tahlil imkânları verecektir. İnsanın *psikolojisi* (ümit korku heyecan), *cinsiyeti*, *kimliği*, *yaşı*(çocuk, genç, yaşlı), *sağlığı* (özürlü, sağlam), *makamı*, *medeni hali* (evli, bekâr, dul), *akrabalık ilişkileri*, *kişilik farklılıkları* (kabiliyet, ilgi, huy, ihtiyaç, beklenti, hedef), *ikameti* (köy, şehir, yolculuk, mukim). *sosyal durum* (savaş, barış, afet, cenaze, ziyafet, eğlence), *mesleği*, *maddi durumu* (zengin fakir, borçlu alacaklı). *Niyeti ve sosyal konumu bilgileri tahlili güçlendirecektir.*

Hadisi şerifte aynı olay iki farklı ravi tarafından anlatılmaktadır. İlk ravi Usame bin Zeyd, olayın kahramanıdır. İkinci ravi Cündeb bin Abdullah ise bahsi geçen olayın şahitlerindedir. Kim öldürdü sorusunun cevabı Usame'dir.

Usame bin Zeyd'nin anlatımında; savaş meydanında adamın korkuyla Müslüman olduğu kanaatindedir. İsmi hadiste zikredilmeyen sahabe Usame ile birlikte adamı öldürmekten vazgeçmiş, olaya müdahil olmamıştır. Olayın Rasulullah huzurunda müzakeresi anında da bir değerlendirme yapmamıştır. Rasulullah'ın huzuruna gelinceye kadar Usame'ye yaptığı'nın hatalı olduğunu hatırlatan bir kimse olmamıştır. Rasulullah "Kalbini mi yarıp baktın da korkudan söyleyip söylemediğini bilesin?" sözünü tekrar tekrar söylemesi olaya karşı duyduğu üzüntü ve yapılan hataya karşı öfkeyi göstermektedir. Rasulullah'ın bu tavrı, Usame bin Zeyd'yi o kadar pişman etmiştir ki, o gün ilk kez Müslüman olmayı temenni etmiştir. Olay oldukça kısa anlatılmıştır. Aslında, bu hadislerin nesilden nesile anlatıldığı düşünülürse, olayın bazı teferruatları belki önemsiz sayılanlar anlatılmamıştır. Usame bin Zeyd kendisini haklı çıkaracağı bir ifade kullanılmamıştır. Usame'nin yaptığı normal şartlarda takdir edilecek bir kahramanlıktır. Fakat burada ani gelişme sonucu değiştirmiştir. Usame yaptığı kahramanlığa rağmen takdir beklerken ikazla karşılaşmıştır. Bu tavır ise, aslında insanın moralini bozacak bir şeydir. Bu Rasulullah'a Usame'nin teslimiyetini göstermektedir.

Cündeb bin Abdullah olayı daha teferruatlı anlatmaktadır. Savaş meydanındaki çatışmaları daha canlı vermektedir. Cündeb, olayı muhtemelen uzaktan seyretmektedir. Bu da gözlem, nakil, tasvir ve izahların daha objektif olacağı kanaatini akla getirmektedir. Bu rivayete göre Usa-

me cengâverin karşısında tek başına hamle yapmıştır. Yanı başında ensar bulunmamaktadır. Medine’ye dönünce Cündeb, Rasulullah’a bu seriyye ile ilgili bilgileri verirken, Usame bin Zeyd’nin çarpıştığı sahneyi de anlatır. Rasulullah, Usame bin Zeyd’yi sesleterek ondan bir anlamda savunma alır. Usame kendisini “Ey Allah’ın Resulü! Adam Müslümanlara büyük kayıplar verdirdi, falanı, falanı ve falanı öldürdü. Ona hamle yaptığım anda da öldürüleceğini anlayınca, “La ilahe illallah!” dedi. Korkusundan dolayı iman ettiğini düşündüğüm için onu öldürdüm.” Demıştır. Rasulullah yapılanı kabul etmemek adına sürekli, “Kıyamet günü la ilahe illallah ile gelirse, ne yapacaksın.” der. Bu rivayette Usame bin Zeyd’in pişmanlığı yer almamakta, fakat Rasulullah’ın tekrarladığı cümle değişmektedir. Rivayetten, Usame’nin savaş içerisinde psikolojisini etkileyen durum da net ortaya çıkmaktadır. Güçlü düşmanın acilen durdurulması gerekmektedir. Rasulullah bir kişinin Müslüman olduğunu ilan ettiği andan itibaren beyanının geçmişine rağmen, esas alınması gerektiğini sert bir üslupla bildirmiştir. Burada Rasulullah’ın bu şekilde sert davranmasının arkasında yani olmuş bitmiş bir olayın üzerinde ısrarla durmasını kastediyoruz, evrensel mesajlar veren bir yön de bulunmaktadır. Usame bin Zeyd’in savaştaki kahramanlığını geçelim, önce yaptığı hayırhasenat ve benzeri güzellikleri unutturacak bir günah mesabesine çıkarılmıştır. Yine “Kalbini yarıp baktın mı?” ifadesi “La ilahe illallah!” diyen birsinin öldürülemeyeceğini, çünkü iman ile ilgili hükmün zahire göre verileceğini, insanın içinde olanın ise Allah’a havale edileceğini bize göstermektedir.

Usame’nin biyografisini incelediğimizde, onun bu olaydan sonra da Rasulullah’ın yanında itibar sahibi bir sahabe olduğunu, itibarının devam ettiğini görmekteyiz.

Usame, İbn Hacer’in tespitine göre 611- 612 yıllarında Mekke de dünyaya gelmiştir. Zeyd bin Harise’nin oğludur. Rasulullah’ın vefatında 18-20 yaşlarındadır.¹⁸

Usame bin Zeyd, Rasulullah nazarında kıymeti olan bir sahabedir. Bazı hadislere göre Sahabelerin Rasulullah’a aracılık etmesini uygun gördükleri birisidir.¹⁹ Rasulullah vefat etmek üzere olduğu günlerde ha-

¹⁸ Askalani, İbn Hacer, *el-İsabe fi temyizi’s- sahabe*, Beyrut ts; I, 29.

¹⁹ Sahabenin Usame’nin Hz. Peygambere aracılık etmesini istedikleri bir olay için bkz. Nesai, Hudud, 5; İbn Mace, Hudud, 6; Ebu Davud, Hudud, 4.

zırladığı ordu için onu komutan olarak tayin etmiştir.²⁰ Rasulullah, hicretin 11. Yılı safer ayında/Mayıs 632 Suriye bölgesine göndermek üzere Usame komutasında bir ordu hazırlamıştır.²¹

Usame'nin Rasulullah yanındaki bu kıymetini sahabelerde takdir etmiştir. Nitekim. Hz. Ömer fey gelirlerinden Usame bin Zeyd'e 3500 dirhemlik bir pay ayırmıştı. Abdullah bin Ömer'e ise 3000 dirhemlik bir pay oğlu Abdullah'a: "Niçin Usame'yi benden üstün tuttun? Vallahi hiçbir savaşta benden ileri geçmemişti? Diye halife olan babasının tasarrufuna itiraz etmesine Hz. Ömer şu karşılığı vermiştir: "Ey evladım! Onun babası Zeyd Rasulullah'ın nezdinde babandan daha sevimli idi. Usame de Rasulullah'ın nezdinde senden daha sevimlidir. Rasulullah'ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim." ²² diye cevap vermiştir. Cüdebin Abdullah ise Ashab-ı kiramdan birisidir. Kufe ve Basra'da yaşamıştır.²³

Usame'nin bu olaydaki pişmanlığı, ona Hz. Ali'nin katıldığı dâhili fitnelerden dışarıda kalmaya yetmiştir. Hz. Ali'nin bu olaylarda yanında yer alma teklifine şu cevabı vermiştir: "Elini yılanın ağzına soksan ben de sokmaya hazırım. Ancak Rasulullah'ın o adamı öldürdüğüm zaman bana dediklerini sen de işittin. O zaman Allah' a söz verdim. La İlahe illallah diyen hiç kimse ile savaşmayacağım."²⁴

1.2.Ne?

Ne sorusu, konu eşya ise bize eşya, hayvan, bitki vs. nesnelere ilgili teferruatı hatırlama imkânı verir. Nesne, yüklemi geçişli bir fiil olan cümlelerde yüklemnin tesir ettiği eşyayı, varlığı veya şahsı karşılayan unsurlardır.²⁵ İnsanın dışında bütün varlıkları dile getirir.²⁶ Ne sözcüğüne eylemlerin başlangıçlarını gösteren "-den" takısının eklenmesiyle yapılmıştır.²⁷ Nesnel neden, insanın bilinç ve iradesinden bağımsız olarak etken olan nedenlerdir. Öznel neden, nesnel nedenlerin insanın bilincindeki yansımalarına dayanan insani davranışlardır. Bir etkinin zorunlu ve

²⁰ Bkz. Müslim, megazi, 81.

²¹ Arı, M. Salih, "Usame", DİA, İstanbul 2012; XXXII, 362; Ahmed b. Ahmed ez-Zebidi, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, trc., Ahmed Naim, Ankara 1987; X, 16.

²² Tirmizi, Sünen, Muhammed bin İsa, *Sünen, Çağrı yay.*, İstanbul 1992; Menakıb, 3815.

²³ Davudoğlu, Ahmet, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez yay., 1980 İstanbul; I,402.

²⁴ Canan, İbrahim, *Kütüb-ü Sitte Muhtasari ve Şerhi*, Ankara 1991; XII, 505.

²⁵ Paçacıoğlu, 172-173.

²⁶ Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 1987; 270.

²⁷ Hançerlioğlu, 270.

özel niteliklerini temel nedenler, rastlantısal niteliklerini temel olmayan nedenler gerçekleştirirler. Bir nesne veya olaylara başka neden ve olaylarca yapılan etkiler dış nedenler, bir nesne veya olayın geliştirici iç çelişkileri iç nedenlerdir.²⁸

Konu bir kavram ise, tanım üzerinden düşünme imkânı verir.

Olayın geçtiği yer savaş meydanı olduğuna göre ne sorusunun en dikkate değer cevaplardan birisi silah olmalıdır. Usame bin Zeyd'nin anlatımında elindeki silahı mızraktır. Mızrağı saplayarak düşmanı öldürmüştür. Cündeb'in anlatımında ise, elindeki silah kılıçtır. Kılıcı nasıl vurduğundan bahis yoktur. Muhtemelen ravi, savaşın en çok kullanılan silahını sehven söylemiştir. Çünkü uzaktan fırsat kollayarak yapılan bir hücumdan bahsedilmesi, halinde silahın mızrak²⁹ olması daha uygundur. Zira kılıç yakın muharebe silahıdır.³⁰

Ne sorusunun bir cevabı da konuşmalardır. Rasulullah'ın bu olay sonunda ne söylediğine dair farklı rivayetler bulunmaktadır. Usame bin Zeyd'nin rivayetine göre, Rasulullah “Ey Usame! La ilahe illallah dedikten sonra mı adamı öldürdün?” sorusunu durumu kabul etmediğini te'yd maksadıyla tekrar tekrar soru sormamaktadır. Rasulullah'ın ısrarla tekrar ettiği cümle budur. Cündeb bin Abdillâh'ın rivayetinde ise, Rasulullah'ın tekrar ettiği cümle şudur: “Kıyamet günü la ilahe illallah ile gelirse, ne yapacaksın?” Usame'nin rivayetinde ilk cümleyi Rasulullah durmadan tekrarlamış, Cündeb bin Abdillâh'ın rivayetinde ise uzun bir süre bu lafızları söylemiştir. Cündeb bin Abdillâh'ın rivayetine Rasulullah Usame bin Zeyd'e “Sen Onu öldürdün mü?” şeklinde soru sormuş Usame de “Evet!” diye cevaplandırmıştır. Olayı Usame'nin anlatmasından önce duymuş olan Rasulullah itidalini korumuş, Usame ile ilgili kanaatlerini o huzuruna gelmeden kimseyle paylaşmamıştır. Zira sahabe-nin olayı belki taraflı, hissi veya olduğundan daha farklı anlatması mümkündür. Bunlar da hatalı değerlendirmelere sebep olabilir.

Usame'nin bu adamı öldürmesi aslında yanlış sayılmayabilir. Savaş ortamında düşmanın kanı helaldir. Savaşta düşmanı öldürmek savaş

²⁸ Haçerlioğlu, 270.

²⁹ Bir muharebe silahıdır. 4 arşın ve 10 arşın uzunluğunda mızraklar vardır. Kısa mızrakları daha çok atlılar kullanır. Terzi, Mehmet Zeki, “Mızrak”, İstanbul 2005; XXX, 19-20.

³⁰ Kılıç: 1 metre uzunlukta, düz, iki ağızlı, yakın muharebe silahıdır. Farklı olanları vardır. Bozkurt, Nebi, “Kılıç”, DİA, İst. 2002; XXV, 421.

gereği bir görevdir. Rasulullah'ın savaş stratejisinde önce İslam'a davet vardır. Savaştan vazgeçmeleri halinde onlara dokunulmaz. Usame'nin yaptığı da savaş ortamında bir nefsi müdafaadır. Savaş hukuku gereği düşmanı öldürmesi gerekmektedir. O düşmanı öldürmezse, düşman öldürmeye devam edecektir. Fakat şahadeti olayın seyrini değiştirmiştir.

Bu olayın bir benzeri Kur'an-ı kerimde bulunmaktadır. Firavun Kızıldeniz'de boğulmak üzere iken iman etmiş, imanı kabul edilmemiştir. İki olay arasındaki fark şudur: Rasulullah'ın itiraz ettiği husus, bir kişinin beyanına rağmen, bunun dikkate alınmamasıdır. Firavun'un iman beyanının sahil olmaması ise, vahiyle tespit edilmiştir. Daha sonra davet veya Salih amel yapma imkânı yoktur. Rasulullah korku ile iman ettiği ihtimalini kayda değer bulduğu için Usame'ye kısas uygulamadığı düşünülebilir.

Nitekim ayeti kerimede "Azabımı gördüklerinde iman etmiş olmaları onlara fayda vermedi."³¹ "Şimdi mi iman ettin? Daha önce isyan etmiş ve fesatçılardan olmuşsun?"³² Zaruret halinde imanlarını izhar etmeleri onları kurtaramamıştır.

Kaynaklardaki bilgiye göre, Cüheynelilerin ilk dönemlerde Müslüman olduğu anlaşılmaktadır.³³ Buna göre kabilesi Müslüman olduğu için bu adamın tercihiyle İslam'ı kabul etmiş olma ihtimali de güçlenmektedir. Yine, Rasulullah'ın tepkisinin arka planında bu da olabilir. Öldürülen adam Müslüman bir kabileye mensuptur.

1.3. Ne Zaman?

Ne zaman sorusuna verilen cevap zaman zarfıdır. Zaman zarfı, yüklem anlamını yön zaman tarz miktar vasıta ve şart bildirerek tamamlayan unsurlardır. Zaman zarfını bulmak için yükleme ne zaman sorusu sorulur.³⁴

Yaygın zaman türleri geçmiş, şimdi ve gelecek zamandır. Her sorunun zamana bağlı olarak değişik cevapları bulunmaktadır. Cevap cümlelerinin ögesi bakımından zarf tümleci olmaktadır. Takvim, kronoloji, yıl, ay, hafta, gün, saat, dakika gibi belirli zaman birimleri akla gelebileceği

³¹ Gafir, 85.

³² Yunus, 91.

³³ Önkal, Ahmet, "Cüheyne", İstanbul 1993; VIII, 137.

³⁴ Paçacıoğlu, 177.

gibi, an, önce, sonra gibi daha belirsiz anlar da akla gelmektedir. Ayrıca olayın vuku bulduğu an, ravinin anlattığı an ve neticede bizim metni okuduğumuz an farklıdır. Bu fark anlama yansımasıdır.

Usame, hicretin 8. Yılı safer ayında Galib bin Abdullah komutasındaki Fedek civarında oturan Mürre kabilesi üzerine gönderilen 200 kişilik seriyede yer almıştır. Bu savaşta Mürre'nin müttefiki olan Cüheyne kabilesine mensup Mirdas bin Nebik'i "la ilahe illallah" dediği halde savaş esnasında öldürmüştür.³⁵ Bir başka rivayete göre ise hicri 7. yılda Medine'ye sekiz konaklık/günlük mesafede 130 kişiden müteşekkil bir seriye hareket etmiştir.³⁶

Çatışma sabah vuku bulmuştur. Olayla ilgili, yolculuk süresi, mola, çarpışma süresi ile ilgili bilgi verilmemektedir. Takvim adına bilgi verilmemiştir. Olay Rasulullah'a teferruatlı bir şekilde anlatıldıktan sonra, Usame bin Zeyd'nin düşmanı öldürme merhalesinden haberdar olan Rasulullah herhangi bir yorum yapmadan Usame bin Zeyd'i çağırmasıdır. Usame'nin bulunmadığı o ortamda Rasulullah onunla ilgili bir değerlendirme yapmamıştır. Usame'nin ne kadar sürede geldiği ile alakalı da bilgi bulunmamaktadır. Ya da nereden gelmiştir? Ya da nereden geldiği ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bu nerede sorusunun cevabı olmalıdır

1.4. Nerede?

Nerede sorusunun cevabı cümlede dolaylı tümleçtir. Yüklem belirlediği hareketin yerini, yönünü gösteren cümle unsurlarına denir.³⁷ Yükleme sorulan şu dokuz soruya cevap verir: "Kim" ve "kimde, kimden, neye, nede, neden, nereye, nereden, nereden."³⁸

Nerede sorusuna verilecek cevap olayı mekân bütünlüğü ile kavrama fırsatı verecektir. Yer kavramının içine çarşı, pazar, yol, iş yeri, ev, okul, belirsiz bir yer, ileri geri vb. girebilir. Çevre, iklim ve coğrafi konum da mekânla ilgili kanaatlerimizi tekit eder. Ulaşım vasıtaları, iletişim vasıtaları ve imkânları, toplantı, eğlence vb. ortamlar doğrudan nerede

³⁵ Arı, Mehmet Salih, "Usame", DİA, İstanbul 2012; XXXXII, 361-263.

³⁶ ez-Zebidi, X, 293; Davudoğlu, Ahmet, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez yay., 1980 İstanbul; I,399.

³⁷ Paçacıoğlu, 175.

³⁸ Paçacıoğlu, 175.

sorusuna cevap teşkil etmez. Fakat olayın kahramanlarının içerisinde bulunduğu psikolojiyi vermesi bakımından önemlidir.

Olay, Cüheyne kabilesine ait bir subaşında geçmektedir. Birlik savştan dönünce bir sahabe olayı Rasulullah'a anlattığına göre, bu anlatılan yer, herhangi bir mekân olabilir. Usame bin Zeyd, konuyla ilgili bizzat bilgilendirmesi için çağırıldığına göre burasının mescit olmalıdır. Zira Medine toplumunda Rasulullah'ın rahatlıkla en çok bulunacağı mekânlardan birisi mescittir. Hadisten anlaşılan bir başka zaman ve mekân Kıyamet günüdür. İmanın prensiplerinden birisi olan ahrete iman yapılan hatanın büyüklüğüne işaret olarak Rasulullah tarafından dile getirilmiştir. Bazı kelimelerde kullanıldığı yere göre zaman ve mekân boyutu birlikte geçmektedir. Ahiret kavramı burada hem zaman, hem de mekân anlamı içermektedir.

Cüheyne kabilesi Kızıldeniz ile Vadi'l-kura arasında yaşamaktadırlar. Yenbu bölgesine yerleşmişlerdir. Erken dönemde İslam'ı kabul etmişlerdir.³⁹ Yenbu Kızıl denizin kıyısında bir liman şehridir. Medine'ye 200 km. mesafededir. Cüheyne oğulları burada yaşamaktadır.⁴⁰

1.5.Nasıl?

Nasıl sorusunun cevabı bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtir.⁴¹ Felsefe ve bilim ne, neden, niçin, nasıl sorularının karşılığıdır. Nasıl sorusu yöntemli ve denetimli bir deneyi, bilimselliği gerektirmektedir.⁴²

Nasıl sorusu bizi yöntem, araç, alet vb. şeylere götürür. Nasıl sorusunun cevabı cümlede zarf tümlecidir. Nasıl sorusuna verilecek üzerine, delil gösterir, karşılaştırır, alaka kurar tanımlara ulaşılabilir. Bunun için mantık ilminin tümevarım, tüm dengelim, analogi (benzerliklerden yararlanarak sonuç bulma) yöntemlerinden faydalanabiliriz. Ayrıca sağlıklı izahlar vermek için duruma göre, araştırma, gezi, gözlem yapılabilir.

Cüdebin Abdullah'ın gözlemi ve rivayetine göre, önüne gelen müslümanı şehit eden müşriki öldürmek için Usame bin Zeyd fırsat gözlemektedir. Fırsat bulunca kılıcı ya da mızrağı ile öldürmüştür.

³⁹ Önkal, *Cüheyne*, VIII, 137.

⁴⁰ Bilge, Mustafa L., Küçükkaşçı, M. Sabri, "Yenbu", DİA, İstanbul 2002; XXXIII, 423.

⁴¹ TDK, 1753

⁴² Hançerlioğlu, 270.

1.6.Niçin?

Niçin sorusuna verilecek cevap cümlede zarftır. Bir şeyin hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye yapıldığını sormak için kullanılır.⁴³ Bir şeyin nedenini ve amacının belirtilmesini isteyen sorudur. Şey anlamını dile getiren ne sözcüğüyle neden anlamını dile getiren çün sözcüğünün birleştirilmesiyle (ne için) yapılmıştır.⁴⁴ Sebeplere nedeniyle, çünkü ve sonuçlara... niçin ulaştırır. Neden bilmeliyim? Nedenleri ne? gibi sonuçlar doğurabilir? Sonuçları değiştirebilir miyim? Nedeni nedir? vb. sorulara bulacağımız cevaplarla konuyu daha farklı tahlil imkânı bulabiliriz. Şimdi, Usame bin Zeyd’in adamı öldürme sebebi Müslümanları şehit etmesini göstermektedir. Cündeb bin Abdullah’ın rivayetine göre, müşriği öldürmek için Usame bin Zeyd fırsat kollamaktadır. Savaş meydanında sıcak çatışmalar devam etmektedir. Müşriğin korkudan dolayı Müslüman olduğunu düşünmek gayet tabii bir durumdur. Buna rağmen adamın bir de farklı beyanı vardır. Rasulullah o beyanı esas almanın daha doğru bir tavır olacağını beyan etmektedir. Elimizde farklı bir imkân bulunmadığına göre kalbimden nelerin geçtiğini anlamamız mümkün değildir.

1. 7. Kaç?

Kaç sorusuna verilecek cevap sıfattır. Sıfat, İsimleri durum, renk, biçim ve sayı bakımından niteler ve belirtir. Birçok sıfat çeşidi vardır. Mesela bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatıdır.⁴⁵ Kaç sorusuna verilecek cevap bize sayı, istatistik, ekonomi vb. bilgiler vermektedir. Soru sıfatı, soru zamiri cümlelerin ögesidir. Sonuç yorumlama, sonuçları karşılaştırma imkânları verir.

Savaş meydanında kaç sorusuna anlatan/ Cündeb bin Abdullah, Usame bin Zeyd’in yanındaki ensarlı Müslüman, müşriğin öldürdüğü sahabiler, olayı Rasulullah’a anlatan sahabe ve Rasulullah şeklinde öznelere dikkate alarak cevap verilebilir. Meydanda çarpışanların sayısı bilinmemektedir. Yine olayın ayrıntılarıyla alakalı olarak yolculuk ve çatışmanın ne kadar sürdüğü, savaştaki teçhizata dair bu rivayetlerden hareketle bir bilgiye ulaşmamız mümkün değildir.

⁴³ TDK, 1770

⁴⁴ Haçerlioğlu, 28.

⁴⁵ TDK, 1253

Kaç sorusunun bir diğer örneği de Rasulullah'ın Usame'yi ikazı ile ilgilidir. Rasulullah'ın Usame bin Zeyd'i ikaz mahiyetinde aynı cümleleri peş peşe söylemesi olayın etkisini ve mahiyetinin ne kadar önemli olduğunu yaşayana ve dinleyenlere hissettirmektedir. Rasulullah yargısız infaz kavramına dair oldukça ince bir tavır sergilemektedir.

Anlattıklarımızın bir kısmını tablo halinde şöyle gösterebiliriz:

Soru zamiri	Cevap/Önem	Ayrıntılar
KİM	1.Usame bin Zeyd 2. Cündeb bin Abdullah	Usame, 611- 612 yıllarında Mekke de dünyaya gelmiştir. Zeyd bin Harise'nin oğludur. Rasulullah'ın vefatında 18-20 yaşlarındadır. esulullah nazarında kıymeti olan bir sahabedir. Sahabelerin Rasulullah'a aracılık etmesini uygun gördükleri birisidir. Rasulullah vefat etmek üzere olduğu günlerde hicretin 11. Yılı safer ayında/Mayıs 632 Suriye bölgesine göndermek üzere Usame komutasında bir ordu hazırlamıştır. Güçlü bir kişidir.
NE	.1-savaş silahları 2-Rasulullah'ın Usame'ye tavrı	Rasulullah Usame'nin savaş meydanında la ilahe illallah diyen birisini öldürmesini hoş karşılamamıştır.
NE ZAMAN	1-hicretin 8. Yılı 2-çatışmanın olduğu sabah 3-Mescidde Rasulullah'ın huzurunda bir vakit	1-Fedek civarındaki Cüheyne kabilesine, Galip bin Abdullah komutasındaki 200 kişilik mücahid birliğinin seferi 2-Çatışmanın süresi konusunda bilgi yoktur.
NEREDE	1-Cüheyne Kabilesi toprakları 2-Medine 3-Mescidi Nebevi	Cüheyneliler 1-Kızıldeniz ve Vadi'l-Kura arasında yaşıyorlar. 2-Yenbu Medine'ye 200 km. mesafededir.
NASIL	1-Kıyamet
NİÇİN/ NEDEN	1-Usame'nin düşmanını öldürme sebebi, savunmadır. 2-Düşmanın Müslüman olması 3.Rasulullah Usame'ye tepki gösteriyor.	1-Savaş ortamı 2.Arkadaşını savunmak amacıyla. 3. Muhatabının kelimeyi tevhibi söylemesine rağmen Usamenin onu öldürmesini yanlış buluyor.
KAÇ	1-200 kişi savaşmıştır 2-Olaya kaç kişinin şahit olduğu net değildir 3-Rasulullah kaç defa sormuştur?	1-Samimi, korkudan veya başka bir sebeple 2-Rasulullah Usame'ye kırılganlığını belirtiyor.

2. Etkinlik:

Konu: Günlük Konuşmalarımızda Dini ifadeler

Süre: 20 dk.

Uygulama: Önceden seçilmiş olan hikâye ya da masal öğrencilere okunur. Hikâyenin sonundaki önceden öğretmen tarafından hazırlanan 5N 1K sorularının hikâyeye göre cevaplandırılması istenir. Sorularına verilen cevaplar aynı zamanda hikâye haritasını da ortaya çıkarmaktadır.

İnşallah Benim

Nasreddin Hoca, akşam vakti hanımıyla konuşuyormuş:

-Hanım yarın yağmur yağarsa dağa odun toplamaya gideceğim, yağmur yağmazsa tarlaya gideceğim...

Hanım: "-inşallah de hocam..." demiş

Hocanın canı sıkılmış: -Canım bu için inşallahı maşallahı mı var; yağmur yağarsa dağa gideceğim, yağmazsa tarlaya gideceğim...

Karısı yine: "-inşallah de hocam" demiş.

Hocanın inadı tutmuş, bağırması, kükremiş... İnşallah dememiş.

Ertesi gün, hava pırıl pırıl güneşliymiş. Hoca karısına söylene söylene tarlanın yolunu tutmuş. Yolda giderken, bir atlıyla karşılaşmış. Adam Hocaya sert bir şekilde bir köyün yolunu sormuş. Hoca tarif etmeye çalışmış ama adam bir türlü anlamamış. Sonunda Hocaya sert bir şekilde emretmiş:

"-Düş bakalım önüme, beni sen götüreceksin!"

Hoca kem küm etmiş ama çaresiz düşmüş öne... Yol da uzunmuş, Hocanın dizlerinde derman tükenmiş... Gece yarısı ancak dönebilmiş evine... Kapıyı çalmış. Yukarıdan karısı seslenmiş:

"-Kim o?" Hoca aşağıdan bağırması:

"-Aç hanım aç, inşallah benim..."

2.1.Kim?

Nasrettin hoca evinde kim ile konuşuyormuş?

.....

2.2.Ne?

Nasrettin hoca tarlaya giderken yolda ne ile karşılaşmış?

.....

2.3.Ne zaman?

Nasrettin hoca hanımıyla ne zaman konuşuyormuş?

.....

2.4.Nerede?

Nasrettin Hoca köyünü soran adam ile nerede karşılaşmış?

.....

2.5.Niçin?

Nasrettin Hoca eve niçin geç kalmış?

.....

2.6.Nasıl?

Tarlaya gidemeyen Hoca akşam eve geç kalınca kapıyı çalıp hanımına nasıl hitap etmiş?

.....

2.7.Kaç?

Yukarıdaki olay kaç kişi arasında geçti?⁴⁶

3. Etkinlik:

Konu: Sözünde Durmak ve Güvenilir Olmak

Süre: 20 dk.

Uygulama: Önceden seçilmiş olan hikâye ya da masal öğrencilere okunur. Hikâyenin sonundaki önceden hazırlanan 5N 1K sorularının hikâyeye göre cevaplandırılması istenir. 5N 2K sorularına verilen cevaplar aynı zamanda hikâye haritasını da ortaya çıkarmaktadır.

Dürüst Tüccar (Ebu Hanife)

Büyük bir ilim adamı olan Ebu Hanife aynı zamanda kumaş ticaretiyle uğraşan bir esnaftı. Bir akşamüzeri dükkânına iki müşteri geldi. Kumaş toplarından birini beğendiler; fakat kumaşları ancak sabah alabi-

⁴⁶ Demirdağ, Coşkun, İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Ünitelerinin Aktif Öğrenme Yöntemlerine Göre İşleniş T.C. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 20103 Çorum; 52. Demirdağ yazıya 5N 1 K başlığını koyduğu için 2. K tarafımızdan eklenmiştir.

leceklerini, parasını da sabah ödeyeceğini söyleyerek ayrıldılar. Sabah olunca dükkâna erkenden gelen başka bir müşteri tezgâhın üzerindeki kumaşı beğendi ve almak istedi. Ebu Hanife, bu kumaş satıldı. Siz başka bir kumaşa bakın diyerek adamın isteğini geri çevirdi. Ancak adam o kumaşı iki kat para vererek almak istedi. Ebu Hanife, tekrar (Bu kumaş satıldı) diyerek teklifi reddetti. Müşteri ısrarlıydı ve bu defa kumaşın değerinin üç katı para teklif etti. Bunun üzerine Ebu Hanife, isterseniz değerinin yüz katını verin, yine de bu kumaşı size veremem. Çünkü ben bu kumaşı başka müşterilere sattım. Sözümden dönmem diyerek adamın isteğini geri çevirdi.⁴⁷54

3.1.Kim?

Değerinden fazla para teklif edilmesine rağmen sözünden dönme-
yip kumaşı eski anlaştığı kişiye satan dürüst tüccar kimdir?

.....

3.2.Ne?

Büyük ilim adamı olan Ebu Hanife aynı zamanda ne işi de yap-
maktadır?

.....

3.3.Ne zaman?

Ebu Hanife'nin dükkânından kumaş alan müşteriler parayı ne
zaman verebileceklerini söylediler?

3.4.Nerede?

Ebu Hanife kumaşlarını nerede satıyor?

.....

3.5.Niçin?

Ebu Hanife sabah dükkânına gelen müşterisinin isteğini niçin geri
çevirdi?

.....

3.6.Nasıl?

Satmış olduğu kumaşı almak isteyen müşterisine Ebu Hanife nasıl
davranıyor?

⁴⁷ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, 4. Sınıf, Meb. Yay., İstanbul 2011,
s.45.

3.7.Kaç?

Ebu Hanife Kumaşları kaçta sattı?⁴⁸

4. Sonuç

Okumak bir ihtiyaçtır. Daha verimli okuma, okuduğunu anlama ve tahlil etme bugün önemli hale gelmiştir.

Ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin, kim ve kaç sorularından oluşan 5N 2K verimli okumayı temin edecek bir yöntem olarak ele alınabilir. Soru, verimli okuma bakımından önemlidir. Soru zamirleri, soru sıfatları, soru zarfları cümlenin öğelerini öğrenme veya bu öğelerden herhangi biri hakkında bilgi edinme konusunda okuyucuya yardımcı olur. Buna karşılık cevap bir soruya, bir isteğe, bir söze, bir davranışa veya bir yazıya verilen karşılıktır.

Soru ve cevap zihinsel bir faaliyettir. Soru, öğrencilere bildiklerini tekrar etme ve alıştırmalar yapmalarına imkân sağlayabilir. Niteliğine göre farklı soru türleri vardır. Olay ve varlıkların mahiyetlerini, tanımaya yardımcı olan sorulara yapıcı sorular denir. Konuları çözümlenmek ve bir bütünü meydana getiren parçalara ayırmak için yapılan/sorulan sorulara “Analitik Sorular” denir.

5N 2K verimli okuma yöntemi Türkçe, sosyal bilgiler, hadis, tarih ve siyer metinlerinde olay, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bulunduğu için bu yöntemin kullanılması kolaylıkla mümkündür.

5N 2K verimli okuma yöntemine en yakın yöntemlerden birisi buldurma yöntemidir. Fakat buldurma, karma bir yöntemdir. Soru cevap, takrir, problem çözme, beyin fırtınası, örnek olay incelemesi vb. tekniklerin bir arada kullanılmasından oluşur. Sorular önceden düzenlenmiştir. Öğretilecek bilgiler kendi içerisinde anlamlı bir bütünlük oluşturacak şekilde sıralanır. Gaye, öğrenciyi düşünmeye ve yeni bilgiler keşfetmeye sevk etmektedir. Buldurma yöntemi kavramların, ilkelerin, genellemelerin öğretimine uygundur. Ancak, tarihi olayların, olguların öğretiminde kullanılmaz. Öğrencilerin, farklı zaman veya konularda önceki bilgilerini hatırlatma bu yöntemde sürekli kullanılır. Buldurma yöntemiyle öğrenci bilgilerini diğer alanlara transfer eder, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilir.

⁴⁸ Demirdaş, Coşkun, 34.

Diğer bir yöntem ise soru-cevap tekniğidir. Öğrencilerin belli soruların karşılığı olan cevapları ezberlemeleri ve o sorular sorulduğunda cevapları olduğu gibi söylemeleri esaslarına dayanmaktadır. Soru-cevap yönteminde artık; aktarma ve tekrar etme yerine yorumlama, tamamlama ve eleştiri yapmaya yönelten düşündürücü soruların sorulması istenmektedir. Soru ve cevaplarda cümleler, dil kurallarına uygun ve mantıklı olmalıdır.

5N 2K verimli okuma yöntemi bazı faydaları şunlardır: Soru ve cevapla dikkatlerini topladıkları için okuduklarını daha iyi anarlar. Cümlenin öğelerini öğrenirler. Anamlı cümleler kurabilirler. Olayları daha sağlıklı bir şekilde tahlil ederler. Anakronizme düşmezler. Zaman ve mekân boyutları dikkate alındığı için; öğrenciler sebep sonuç ilişkilerini daha rahat kurabilirler: Yöntem, öğrenciler öğretmenleriyle daha rahat iletişim kurabilirler. Öğretmen sınıf listesini kullandığı için, dikkatini bütün öğrencilere ve cevaplara verebilir. Böylece, kısa sürede, daha çok öğrenci tanıyabilir, onlara isimleriyle hitap edebilir.

5N 2K verimli okuma yöntemi metin okuma ve anlama merkezlidir. Aynı metin üzerinde düşünen öğrenciler dikkatlerini toplar, derse katılır, rahatlıkla konuşurlar. Aynı soruların birden çok öğrenci kümesine sorulmuş olması basitlik ve alışılmışlık duygusuyla onlara düşündüklerini rahatlıkla anlatma konusunda cesaret verir.

Kaynaklar

- Arı, Mehmet Salih, “*Usame*”, DİA, İstanbul 2012; XXXXII, 361-263.
Askalani, İbn Hacer, *el-İsabe fi Temyizi's-Ssahabe*, Beyrut ts; I, 29.
Aydın, Mehmet Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 4.bas., Nobel yay., Ankara 2009.
Bilge, Mustafa L., Küçükbaşçı, M. Sabri, “*Yenbu*”, DİA, İstanbul 2002; XXXXIII, 421-423.
Bozkurt, Nebi, “*Kılıç*”, DİA, İstanbul, 2002; XXV, 421.
Buhari, Muhammed bin İsmail, *Sahih*, Çağrı yay., İstanbul 1992.
Canan, İbrahim, *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı ve Şerhi*, Ankara 1991; XII, 505.
Davudoğlu, Ahmet, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez yay., 1980 İstanbul; I, 399.
Demirdaş, Coşkun, *İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Ünitelerinin Aktif Öğrenme Yöntemlerine Göre İşleniş*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 20103 Çorum.
Ebu Davud, Süleyman bin El-Eş'as, *Sünen*, Çağrı yay., İstanbul 1992.
ez-Zebidi, Ahmed b. Ahmed, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, trc., Ahmed Naim, Ankara 1987.
Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 1987.
İbn Mace, Muhammed bin Yezid, *Sünen*, Çağrı yay., İstanbul 1992.
İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, 4. Sınıf, Meb. yay., İstanbul 2011, s.45.

- Müslim bin Haccac, *Sahih*, Çağrı yay., İstanbul 1992.
Nesai, Ahmed bin Şuayb, *Sünen*, Çağrı yay., İstanbul 1992.
Önkal, Ahmet, "Cüheyne", DİA, İstanbul 1993; VIII, 137.
Rıza Filizok www.ege.edebiyat.org.
Türkçe Sözlük, haz. Ş. Haluk Akalın ve başkaları, 11. Baskı, Türk Dil Kurumu yay., Ankara.
Terzi, Mehmet Zeki, "Mızrak", DİA İstanbul 2005; XXX, 19-20.
Tirmizi, Muhammed bin İsa, *Sünen*, Çağrı yay., İstanbul 1992.